

נגז נסיעות

אגנס קלארד

הנסיעה הופכת אותנו לגרסה הגרועה ביותר של עצמנו, אבל משכנעת אותנו שאנחנו במיטבנו. השהות בארץ אחרת מחוללת בנו דה־הומניזציה, שכן היא שותלת אותנו בין אנשים שאנחנו מתייחסים אליהם כאל מוצג. הנוסעת מספרת לעצמה שהיא השתנתה. אבל למעשה, היא יוצאת לדרך בידיעה שתשוב הביתה עם אותם תחומי עניין, אותן אמונות ואותה צורת חיים

אוגוסט 2023

מכל הדברים שאנשים אומרים, אחת האמירות הכי פחות אינפורמטיביות היא "אני אוהבת לנסוע". קשה ללמוד הרבה מהאמירה הזאת, כי מי לא אוהב לנסוע? ובכל זאת אנשים אומרים את זה, כי משום מה הם מתגאים גם בעובדה שנסעו וגם בכך שהם מצפים לטיול הבא.

מנגד ניצבת קבוצה קטנה אך רהוטה. ג'י קי צ'יסטרטון כתב ש"הנסיעה מצרה את האופקים". רלף וולדו אמרסון קרא לנסיעות "גן עדן של טיפשים". סוקרטס ועמנואל קאנט - אולי שני הפילוסופים הדגולים בהיסטוריה - הצביעו ברגליים, ולעיתים רחוקות בלבד עזבו את ערי מגוריהם, אתונה וקניגסברג. אבל השונא הגדול ביותר של הנסיעות היה הסופר הפרטוגזי פרננדו פסואה, שספרו הנהדר **ספר האי־נחת** מתפקע מרוב מרמור:

אני מתעב חיים חדשים ומקומות בלתי מוכרים. [...] הרעיון לנסוע גורם לי בחילה. [...] אה, שייסעו אלו שאינם קיימים! [...] אני מבין שמי שאינו מסוגל להרגיש יבחר לצאת למסעות. [...] רק חולשתו הקיצונית של הדמיון מצדיקה את הצורך לשנות מקום כדי להרגיש.^[1]

אם אתם מתפתים להתייחס לדברים הללו בביטול, כאל סתם עמדה לעומתית, נסו להסיט את מושא ההתבוננות מנסיעות שלכם לנסיעות של אחרים. אנשים מעדיפים, גם בארצם וגם בארצות אחרות, להימנע מפעילויות "תיירותיות". "תיירות" היא השם שאנחנו נותנים לנסיעות של אחרים. ואף

שאנשים אוהבים לדבר על הנסיעות שלהם, מעטים מאיתנו נהנים להקשיב להם. דיבורים כאלה מזכירים כתיבה אקדמית ודיווחים על חלומות: צורות התקשורת האלה מונעות בידי צורכי היצרן יותר מאשר בידי אלה של הצרכן.

אחד הטעונונים השכיחים בזכות הנסיעות הוא שהן אמורות לרומם אותנו למצב מואר, ללמד אותנו על העולם ולחבר אותנו לכל תושביו. אפילו סמואל ג'ונסון הספקן, שפעם אמר ש"תודות לשהותי בצרפת למדתי להיות מרוצה יותר מארצי שלי", הכיר בכך שלנסיעות יש גם ערך. בעצה שנתן לחברו היקר בוזוול המליץ ג'ונסון על נסיעה לסיין, למען ילדיו של בוזוול: "תקרן מהם הילה. [...] תמיד יראו בהם ילדיו של אדם שהלך לראות את חומת סיין".

הנסיעה ממותגת כהישג: תראו מקומות מעניינים, תחוו חוויות מעניינות, תהפכו לאנשים מעניינים. אבל האם זה מה שקורה באמת?

פסואה, אמרסון וציסטרטון סברו שהנסיעות כלל אינן מחברות אותנו לאנושיות, אלא דווקא מרחיקות אותנו ממנה. הנסיעה הופכת אותנו לגרסה הגרועה ביותר של עצמנו, ובה בעת משכנעת אותנו שאנחנו במיטבנו. אפשר לקרוא לזה מחשבת השווא של הנוסע.

כדי לבחון זאת, נפתח בהגדרת מה שאנחנו קוראים לו "נסיעה". סוקרטס נסע אל מעבר לים כאשר נקרא להילחם במלחמה הפלופונסית; ואף על פי כן, אי־אפשר לראות בו "נוסע". אמרסון אמר במפורש שאינו מותח ביקורת על מי שנוסע כאשר "צרכיו" או "חובותיו" דורשים זאת ממנו. אין לו התנגדות לצליחת מרחקים ארוכים "למטרות אמנות, לימוד ומעשים טובים". אחד הסימנים לכך שיש לך סיבה טובה להיות במקום כלשהו הוא שאין לך מה להוכיח, ועל כן אין לך מניע לאסוף מזכרות, תמונות או סיפורים שיוכיחו שהגעת לשם. נגדיר אפוא תיירות כנסיעה שממוקדת בחיפוש אחר מה שמעניין - ומחמיצה אותו, אם אמרסון וחבריו צודקים.

"תייר הוא אדם שעיתותיו בידי באופן זמני, ושבוחר מרצונו החופשי לבקר במקום רחוק מהבית כדי לחוות שינוי". ההגדרה לקוחה מן ההקדמה לאסופת המאמרים הקלאסית *Hosts and Guests*, המוקדשת לאנתרופולוגיה של התיירות. חשוב כאן הסיפא: נסיעה תיירותית מתבצעת אך ורק לשם השינוי. אבל מה משתנה בדיוק? הנה תצפית מאלפת מן הפרק החותם את האסופה: "תיירים נוטים להיות מושפעים ממארחיהם פחות מכפי שהמארחים מושפעים מהתיירים, ובכך מותנעת שרשרת של שינוי בקהילה המארחת". אנחנו נוסעים כדי לחוות שינוי, אבל בסופו של דבר גורמים לשינוי אצל אחרים.

לפני עשור, למשל, כשביקרתי באבו דאבי, יצאתי לסיור מאורגן בבית חולים לבזים. הצטלמתי עם בז על זרועי. אין לי שום עניין בפְּזִירוֹת או בבזים, ובאופן כללי אני סולדת ממפגשים עם בעלי חיים לא־אנושיים. אבל בית החולים לבזים היה אחת התשובות לשאלה "מה יש לעשות באבו דאבי", אז הלכתי. נדמה לי שכל מה שקשור בבית החולים לבזים, החל מתוכנית הבניין ועד להגדרת החזון שלו,

עוצב וימשיך להתעצב בידי ביקורים של אנשים כמוני - אנחנו התיירים, המְשנים שאינם משתנים (זכור לי שעל קיר המבואה ראיתי שורה של פרסי "הצטיינות בתיירות". וזכרו שמדובר בבית חולים לבעלי חיים).

מה רע בכך שמקום יעוצב בידי מי שמגיעים לבקר בו מרצונם כדי לחוות שינוי? התשובה היא שאנשים כאלה אינם יודעים מה הם עושים, ויתרה מזו - הם אפילו אינם מנסים ללמוד. ראו אותי למשל. אפשר לחוש תשוקה עמוקה לביירות, עד כדי נכונות לטוס לאבו דאבי כדי לממש אותה; ואפשר לגשת לביקור בנפש חפצה, מתוך תקווה לפתח את חיי בכיוון חדש. אבל אני לא התייצבתי באף אחת משתי העמדות הללו. נכנסתי לבית החולים בידיעה שחיי אחרי אבו דאבי יכילו אותו שיעור בדיוק של ביירות כמו חיי לפני אבו דאבי - כלומר אפס ביירות. אם את הולכת לראות משהו שאינך מעריכה וגם אינך שואפת להעריך, אינך עושה הרבה חוץ מלנוע ממקום למקום.

סימן ההיכר של התיירות הוא התנועתיות. "נסעתי לצרפת". אוקיי, אבל מה עשית שם? "הלכתי ללובר". אוקיי, אבל מה עשית שם? "הלכתי לראות את המונה ליזה". ומייד התקדמת הלאה: מתברר שרבים מבליים חמש-עשרה שניות בלבד מול המונה ליזה. נוע תנוע.

ההיגיון הייחודי לתיירים מאפשר להם לפעול גם מתוך רצון לעשות את מה שהם אמורים לעשות במקום שאליו הגיעו, וגם מתוך רצון להימנע מאותו דבר עצמו. כך קרה שבנסיעתי הראשונה לפריז נמנעתי גם מן המונה ליזה וגם מן הלובר. אבל לא הצלחתי להימנע מתנועה. הלכתי מקצה אחד של העיר ועד לקצה השני, שוב ושוב, בקווים ישרים; אם הייתם משרטטים את ההליכות שלי על מפה, הן היו יוצרות כוכבית ענק. בערים הגדולות הרבות שבהן עבדתי וחייתי לא הייתי מעלה בדעתי לבלות ימים שלמים בהליכה. אבל כשאת בנסיעה, את משהה את הסטנדרטים הרגילים שלך לגבי מה שנחשב ניצול ראוי של הזמן. את משהה גם סטנדרטים אחרים, כי את לא רוצה שטעמך במזון, באמנות או בפעילויות פנאי יגביל אותך. את אומרת לעצמך שכל הרעיון בנסיעה הוא להשתחרר מן המגבלות של חיי היומיום. אבל אם בדרך כלל את נמנעת ממוזיאונים, ופתאום את מחפשת אותם רק כדי לחוות שינוי, מה כבר תצליחי לראות בציורים? באותה מידה את יכולה להיכנס לחדר מלא בזים.

הבה נצלול מעט לעומק הדברים ונראה כיצד הפרויקט התיירותי מערער את העצמי. אמחיש זאת בשתי דוגמאות מתוך המסה "The Loss of the Creature" מאת הסופר האמריקני ווקר פרסי.

דוגמה ראשונה היא זו של תייר המגיע לגרנד קניון. לפני מסעו נוצרת בדעתו אידיאה של הקניון - "קומפלקס סימבולי". הוא יתמוגג אם יגלה שהקניון דומה לתמונות ולגלויות שראה; ייתכן שאפילו יתאר אותו כ"יפה ממש כמו גלויה!". אבל הוא ירגיש מרומה אם האור יהיה שונה, אם הצבעים והצללים לא יהלמו את ציפיותיו: הוא הגיע ביום לא טוב. התייר אינו מסוגל להביט בקניון ישירות. הוא נכפה לשפוט אותו רק לפי השאלה אם הוא תואם לתמונה כלשהי, ועל כן הוא "עשוי פשוט להשתעמם; או שאולי יהיה מודע לקושי: שהדבר הגדול הנפער לרגליו חומק ממנו משום מה".

דוגמה שנייה היא זוג מאיזוה הנוסע ברחבי מקסיקו. הם נהנים מהטיול, אבל אינם לגמרי שבעי רצון מן המראות הרגילים. הם תועים בדרך, נוסעים במשך שעות בדרך הררית מפותלת, ובסופו של דבר, "בעמק קטן שאפילו אינו מסומן על המפה", מגיעים לכפר שחוגג טקס דתי. התיירים מתבוננים בכפריים הרוקדים, וסוף סוף חווים "מראה אותנטי, מראה קסום, יוצא דופן, ציורי, טהור". ובכל זאת הם חשים אי-שביעות רצון מסוימת. עם שובם לאיווה הם משתפכים על החוויה באוזני חבר אתנולוג: היית צריך להיות שם! אתה חייב לחזור לשם איתנו! כאשר האתנולוג אכן חוזר איתם, "הזוג אינו מתבונן בהתרחשויות שמסביב; הוא מתבונן באתנולוג! תקוותם הגדולה ביותר היא שהחבר שלהם יחשוב שהריקוד מעניין". הם צריכים שהוא "יאשר את תוקף החוויה שלהם".

התייר הוא יצור שמניח לאחרים להחליט בשבילו. הוא מצדיק את חוויותיו באמצעות האתנולוג, הגלויות, החוכמה המקובלת לגבי מה שהוא אמור או לא אמור לעשות במקום מסוים. ביטול העצמי הזה, "הפתיחות לחוויה", הוא זה שמונע מן התייר את האפשרות לחוות. אמרסון הודה, "אני מחפש את הוותיקן ואת הארמונות. אני מעמיד פנים שאני מתלהב מן המראות וההמלצות, אבל בעצם אני מתלהב". הוא מדבר בשם כל תיירת שנעמדה אי פעם מול אנדרטה, או ציור, או בז, ותבעה מעצמה להרגיש משהו. אמרסון ופרסי עוזרים לנו להבין מדוע הדרישה הזאת בלתי סבירה: בתור תייר כבר החלטת שלא רגשותיך הם שחשובים באמת. השאלה אם חוויה מסוימת היא X-ית באופן אותנטי היא שאלה שאותה דווקא אתה, בתור לא-X, אינך יכול להשיב עליה.

טיעון דומה אפשר להחיל על הדחף התיירותי לכבד את ים האנושיות הגדול. לעומת פרסי ואמרסון, שמתמקדים באסתטי ומראים לנו עד כמה קשה לנוסעים לחוות את החוויות החושיות שהם שואפים אליהן, פסואה וצי'סטרטון מתעניינים באיתי. הם חוקרים מדוע הנוסעים אינם יכולים להתחבר באמת לבני אדם אחרים. במהלך שיטוטיי בפריז נהגתי לנעוץ מבטים באנשים, לבחון בכוונה גדולה את בגדיהם, את התנהגותם, את המגעים ביניהם. ניסיתי לזהות את הצרפתיות בצרפתים שסביבי. זו אינה דרך טובה לרכוש חברים.

פסואה אמר שהכיר רק נוסע אחד "שהיה כזה באמת בנשמתו"^[2]. נער עובד משרד שבאופן כפייתי אסף עלונים, תלש מפות מעיתונים ושינן לוחות זמנים של רכבות בין יעדים רחוקים. הנער זכר קווי הפלגה שמקיפים את העולם, אבל מעולם לא יצא את ליסבון. צ'סטרטון הוקיר אף הוא נוסעים נייחים מסוג זה. הוא כתב שיש "משהו נוגע ללב ואפילו טרגי" באותו "תייר פזיז, שהיה יכול להישאר בביתו בהמפסטד או בסרביטון ולהמשיך לאהוב את אנשי לפלנד, לחבק את הסינים ולאמץ אל ליבו את הפטגונים, אלמלא נתקף דחף עיוור ואובדני לנסוע ולראות אותם במציאות".

הבעיה איננה המקומות האחרים עצמם, או האיש הרוצה לראותם, אלא הדה-הומניזציה שמחוללת הנסיעה, ששותלת אותה בקרב אנשים שאליהם הוא נאלץ להתייחס ממקומו כצופה. צ'סטרטון סבר שאהבת המרוחק באורח נאות - כלומר מרוחק - מאפשרת חיבור אוניברסלי יותר. כאשר תושב המפסטד חשב על הזרים "באופן מופשט [...] כמי שעמלים, ואוהבים את ילדיהם, ואז מתים, הוא חשב על האמת

היסודית לגביהם". "הקשר האנושי שהוא מרגיש בביתו איננו מחשבת שווא", כתב צ'סטרטון, "אלא הוא מציאות פנימית". הנסיעה מונעת מאיתנו לחוש בנוכחותם של מי שעברנו מרחקים גדולים כל כך כדי להיות בקרבתם.

העובדה החשובה ביותר לגבי תיירות היא זו: אנחנו יודעים מראש כיצד נראה כשנחזור הביתה. חופשה איננה כמו הגירה למדינה זרה, או קבלה לאוניברסיטה, או התחלה של עבודה חדשה, או התאהבות. לדרכים האלה אנחנו יוצאים בתחושת אי־שקט של מי שנכנסת למנהרה ואינה יודעת מי היא תהיה בצאתה. המטיילת, לעומת זאת, יוצאת לדרכה בידיעה שתשוב הביתה עם אותם תחומי עניין, אותן אמונות פוליטיות ואותה צורת חיים. נסיעה היא בומרנג. היא שומטת אותך בדיוק במקום שבו היית כשיצאת לדרך.

אם נדמה לכם שרק אצלכם זה אחרת - שהנסיעות **שלכם** הן קסומות ועמוקות, ומשפיעות עליכם באופן שמחזק את ערכיכם, מרחיב את אופקיכם, הופך אתכם לאזרחי העולם באמת, וכן הלאה - שימו לב שמדובר בתופעה שאי־אפשר להעריך אותה על בשרכם. פסואה, צ'סטרטון, פרסי ואמרסון היו מודעים לכך שהנוסעים **מספרים לעצמם** כי השתנו. אבל אי־אפשר לסמוך על אינטרוספקציה כדי לזהות מחשבת שווא. חֶשְׁבו אפוא על חברים שצפויים לצאת בקרוב להרפתקאות הקיץ שלהם. באיזה מצב אתם מצפים למצוא אותם בשובם? אולי הם ידברו על הנסיעה שלהם כאילו הייתה חוויה טרנספורמטיבית של "פעם בחיים", אבל האם תוכלו לזהות שינוי בהתנהגותם, באמונותיהם, במצפונם המוסרי? האם תוכלו להבחין בהבדל כלשהו?

כיף לנסוע, ולכן אין פלא שאנו נהנים מנסיעות. הפלא **האמיתי** טמון בכך שאנחנו מייחסים להן משמעות תהומית כל כך, מעניקים להן הילה של מידה טובה. אם חופשה אינה אלא חיפוש אחר שינוי בלתי משתנה, התמסרות ללא־כלום, מדוע להתעקש על כך שיש לה משמעות?

נותר רק להסיק שאולי לא קל כל כך שלא לעשות דבר - וכאן נרמז פתרון לחידה. תארו לעצמכם איך ייראו חייכם אם תגלו שאינכם יכולים לנסוע עוד לעולם. אם אינכם מתכננים שינוי מהותי בחייכם, המחשבה שלא תיסעו עוד עלולה לרחף מעליכם ולאיים ב"עכשיו יהיה לי רק עוד ועוד **מזה**, ואז המוות". הנסיעה מחלקת את מרחבי הזמן הללו לנתח שקורה לפני הטיול ולנתח שקורה אחריו, ומסתירה מן העין את ודאות הכיליון. והיא עושה זאת בדרך נבונה ביותר: היא מעניקה לנו טעימה מִקדימה. לא נעים לחשוב על כך שיום אחד לא נעשה כלום ולא נהיה כלום. נרשה לעצמנו להתבונן בחוויה הזאת מראש רק אם נצליח לכסות עליה בנרטיב שלפיו אנחנו בעצם עושים הרבה דברים מרגשים ומאלפים: אנחנו חווים, אנחנו מתחברים, אנחנו עוברים שינוי, והנה המזכרות והתמונות שיוכיחו זאת.

סוקרטס אמר שפילוסופיה היא הכנה למוות. כל שאר בני האדם מסתפקים בנסיעה לחו"ל.

[1] ↑ פרננדו פסואה, **ספר האי־נחת**, בתרגום יורם מלצר, תל אביב: בבל, 2000, עמ' 385, 387, 388, 390, 388.

[2] ↑ שם, עמ' 389.

אגנס קלארד היא פרופסור חבר לפילוסופיה באוניברסיטת שיקגו, ומחברת הספר *Aspiration: The Agency of Becoming*. מאמר זה ראה אור במגזין *The New Yorker*. תרגום: יניב פרקש
